

A jukagir tőtípus-kétféleség morfofonológiai magyarázata*

Je. A. Krejnovics kimutatta, hogy a jukagirban több toldalék két alakban fordul elő, van egy hosszabb, *-Ce-* és egy rövidebb, *-C-* szerkezetű allomorfjuk (Krejnovics 1978. 241–249). Ilyenek például a következők — az ő példái (Krejnovics 1982. 72);

	1. típus	2. típus ¹
pluralis	<i>-pe</i> ²	<i>-p-</i> , <i>-pul</i>
comitativus	<i>-ne</i>	<i>-ñ-</i> ~ <i>-n-</i>
augmentativum	<i>-tege</i>	<i>-tke</i>
intranszitivitás, nem régi birtoklás	<i>-de</i>	<i>-de-</i> ~ <i>-t-</i>
transzitivitás, birtokoltatás	<i>-te</i>	<i>-š-</i>
régi birtoklás	<i>-ne</i>	<i>-ñ-</i>

A toldalék-alakváltozatok megoszlása, ill. az allomorfok kiválasztási szabálya szemmel láthatóan a szó tőtípusától függ: „... a toldalékok és a tövek kölcsönös kapcsolhatósága két, egy 1. és egy 2. osztály megkülönböztetendőségét teszi szükségessé” (Krejnovics 1978. 36). Az 1. tőtípushoz *-Ce-*, a 2. tőtípushoz *-C-* alakban járulnak a szóbanforgó toldalékok, pl.: *nume* 'ház', *nume-pe* 'házak', *nume-tege* 'nagy ház', *nume-ñe-j* 'háza van', *nume-te-m* 'házat ad', stb., viszont *āte* 'rénszarvas', *āte-pul*, *āte-tke*, *āte-ñd-i* v. *āte-n-i* és *āte-t-u-m* stb.

Vajon mi a két szembenálló tőtípus különbségének magyarázata? Krejnovics két, részben egymást kizáró magyarázatot is megkockáztatott. Az egyik szerint a különbséget eltérő hangsúlyozásuk okozza. Az 1. típusban a hangsúly rendszerint az első szótagra esik és azon is marad a toldalékolás folyamán, míg a 2. típusban bizonyos képzőkkel kapcsolódva elmozdul a következő szótagra, pl.: *núme* 'ház', és *numé-tege* 'nagy ház' (1. típus), ugyanakkor *émde*, 'öcse', *de emdé-tke*, *goróbo* 'tehen', *de goróbo-tke* (2. típus). Ahogyan azonban maga Krejnovics is említi, kivételek is vannak — számuk pedig oly nagy, hogy e szabály magyarázó erejében kételkedni kell. Nyilván más tényezőnek, és pedig a a tővéghangzónak van kondicionáló szerepe az allomorfok kiválasztási szabályában. Ilyen irányú magyarázatának kiinduló pontja az, hogy „Az uráli alapnyelvben, amelyből a jukagir kivált, a kétszótagú töveknek két, *e-re* és *a-ra* (értsd:

* Az önálló jukagir *ə* fonémára Je. A. Helimzkij hívta fel a figyelmemet, amiértis ezúton mondok köszönetet.

¹ Krejnovics nehezkés „osztály” műszava helyett a továbbiakban „1. és 2. (tő-, ill. toldalék-) t í p u s r ó l” fogunk beszélni.

² Általában a cirill betűs adatokat is átírom egységesen és fonematikusan. A legfontosabb átírási esetek: *m* ~ *é*, *q* → *é*; *κ* ~ *α*, *χ* → *q*; *ж*, *у* → *ǰ*; *ђ*, *γ* → *h*; *ш* → *š*; az ékezet hangsúlyjel.

a/ä-re — I. Ny.) végződő típusa létezett.” (Krejnovics 1978. 71). Kivetítve ezt a magában sem igazán kétségtelen megállapítást a jukagir adatokra, arra a következtetésre jutott, hogy a jukagir tőtípus-kétféleség az ősuráli megfelelő kettős-ségének őrzése, oly módon, hogy az ún. 1. típus az uráli *e*-tőre, a 2. az uráli *a/ä*-tőre vezethető vissza. Ezt az ötletet azonban semmi etimológia nem támogatja. A 2. típushoz tartozó *-e* és *-o* végűek nagy számát pedig Krejnovics sajátos *-a* > *-e*, ill. *-a* > *-o*, a jukagir hangtörténetébe nehezen illeszthető változással kívánta indokolni, amely mintegy „összekuszálta a rendszer világosságát” (Krejnovics 1982. 38). Ez a magyarázat más ponton is sántít. Először is az 1. tőtípus bármely magánhangzóra és mássalhangzóra is végződhetik. Csupán azt az anyagot használva, melyet 1982-es monográfiájában gyűjtött össze, elég sok ellenpéldát találhatunk, ilyen véghangsúlyosok például a következők; *nohi* 'gyűszű', *todi* 'fog', *midi* '(sarkvidéki) szán, or. нарпа', *numudi* 'fejsze', *uhi* 'nyárs', *ibiši* 'emlő', *johoti* 'nyílvesző', *korolki* 'üveggyöngy-fűzér', *jurugü* 'nyílás', *odü* 'vékony gyökér kéregvarráshoz', *ilgá* 'a női doha (= bundaféle) hátsó pálhája', *ninbá* 'varródeszka', *arnujá* 'rozsomák (Gulo gulo)', *šolná* 'harkály', *juserá* '(szúnyog)fűstölő', *titatá* 'egy rágcshalóféle, or. евражка', *anabuská* 'nyárfából kivájt csónak', *amundá* 'jászkeszeg (Leuciscus idus)', *urasá* 'csónakfajta, or. урса', *minö* 'bor', *tolgoró* 'nyúl', *tatá* 'bátya', *pabá* 'hug', stb. Krejnovics szerint ezekben az esetekben az *-i* és *-ü* képző, „ezért a kiindulásnak vett tényeknek ellenmondónak nem számíthat” (Krejnovics 1982. 40). Ezek többségében azonban nem lehet kimutatni a képzőtlen tövet, következésképp nincs alapunk az adott szavakat sem képzetteknek tartani, sem olyanoknak, melyek „nem tekinthetők eredeti jukagir szóknak, melyek kétszótagúak” (uo.). Némelyikük elég régi lehet, amiről a csuvan anyaggal való futólagos egybevetés is meggyőz, vö. *todi* 'fog' ~ csuv. *tode* ua. (Tailleur 1962. 78), *odi* 'víz' ~ csuv. *onde*, *inža* ua. (uo. 75), *johoti* 'nyílvesző' ~ csuv. *sogote* ua. (uo. 77) — jellegzetes juk. *-i* ~ csuv. *-e* megfeleléssel, amihez vö. még pl. *omni* 'emberek' ~ csuv. *omne* ua. (uo. 75). A *korolki* 'üveggyöngy-fűzér' pedig láthatóan átvétel az oroszból (< nyj. коральки), aminek *-i*-je nem tekinthető jukagir toldalék-morfémának.

Másodszor, a 2. típushoz tartozó *a-* és *e*-töveknek van egy nagy csoportja, melyet állandó hangsúly jellemez, mint pl.; *ánma* 'fűzfa', *tāga* 'fagyott nyerhús (eledel gyanánt), or. строганина', és sok más, főleg orosz jövevényszó; *lóska* ~ *lóske* 'kanál' < or. ложка, *buólka* ~ *buólke* 'hordó' < or. бочка, *tāša* 'tál' < or. чаша, *tóuka* ~ *tóuke* 'nagy kutya' ~ or. цыка, *terike* 'öregasszony, feleség' ~ or. старыха, *palátka* 'sátor' ~ or. палатка, *másla*, 'vaj' < or. масло, stb. Ezek auslautjában Krejnovics „lappangó” *a*-t vél felfedezni; „Különösen jellemző e szempontból a kolimai *goróbo* 'tehén'. Annak ellenére, hogy az eredeti vég-*o*-s tövek 1. toldaléktípussal képezik igei tövüket, a *goróbo* 2. toldaléktípusúval képzi, minthogy történetileg *a*-töví szó” (Krejnovics 1982. 64). Egészen nyilvánvaló azonban, hogy a hasonló orosz szavak végén nem lehetett „történetileg eredeti *-a*”, hanem redukált magánhangzó hangzott (ə), amit a jukagirnak a megfelelő minőségű magánhangzóval kellett visszaadnia. (Megjegyzendő, hogy az oroszból való átvételekben a tényleges, hangsúlyos *-a* és *-o* a megfelelő jukagir hangokkal helyettesítődik, vö. *šolná* 'harkály' < or. желна 'fekete harkály (Dryocopus martius)', *minö* 'bor' < or. вино — 1. tőtípusúak).

Láthattuk, a 2. tőtípusúak *-e*, *-a* vagy *-o* magánhangzóra végződnek. Sok esetben, ami a fentebb idézett példákból is látható, a végmagánhangzó-minőség, ill.

jelölése ingadozhatik néha egyazon forrásban is. Ilyen ingadozás csak a 2. tőtípussal kapcsolatban lehetséges, pl.: *āla* ~ *āle* 'rénszarvas', *šaqāla* ~ *šaqāle* 'róka', *lōška* ~ *lōške* 'kanál', stb. Vallatóra fogva a jukagir régi, sajnos rendkívül töredékes lejegyzéseit, észrevehetjük, hogy bizonyos szavakban a hasonló ingadozásnak, ill. eltéréseknek szabályos jellege van, nem feltétlenül csak végpozícióiban: azzal együtt, hogy e lejegyzések viszonylag egyazon időszakban készültek (— a 18. és 19. század közepe között). Tekintsünk néhány ilyen szót, és hasonlítsuk őket össze a Johelszon és Krejnovics lejegyezte alakokkal. Ezeket Schiefner alapján idézem (Schiefner 1871 és 1872), kinek adatai régi források összegyűjtésén és a feldolgozásán alapulnak;

'én';	'te';	'rénszarvas';	'fűl';
B ³ <i>mat</i>	B R <i>tat</i>	R <i>ača</i>	R <i>unama</i>
M R Sz. <i>mot</i>	E <i>tot</i>	B <i>aitscha, atsche</i>	Sz. <i>unema</i>
J <i>mām</i>	M <i>tet</i>	M <i>ača, ača, aače</i>	B <i>oonomma</i>
Kr. <i>мэм</i>	J <i>mām</i>	J <i>ičä</i>	K <i>unemo</i>
	Kr. <i>тэм</i>	Kr. <i>ича, аче</i>	J <i>унумä</i>

'hónap';	'meghal';	'ember';	'játsszik';
R <i>kinēza</i>	R B K <i>amda-</i>	Sz. <i>čoroma</i>	Sz. <i>loda-, lode-</i>
M <i>kinēda</i>	Sz. S <i>amde-</i>	M <i>soroma</i>	R <i>loose-</i>
Sz. <i>kinēde</i>	J <i>амдä-</i>	K <i>šorome</i>	B <i>lioda-</i>
E <i>kininshe</i>	Kr. <i>амдэ-</i>	B <i>šoromma</i>	J <i>lodo-, lodä-</i>
B <i>kininsha</i>		J Kr. <i>шоромо</i>	
J <i>киницä</i>			

'kutya';	'megöl';
R <i>toweka, tabaka</i>	R <i>öudedē-</i>
B <i>tabaka, tawake</i>	M <i>kudada-</i>
M <i>towoka, towoko</i>	J <i>күдäдä-</i>
J <i>тобоко</i>	

Ilyen eltérések a toldalékok vokalizmusában is adódnak, például a futurum *-tV-* jelében;

Sz. *kel-te-je* 'jövök' (*-te-*)

M *kel-ta-ja* ua. (*-ta-*)

J *käl-mä-jä* ua., *xodo-mo-m* 'teszek' (*-mä-, -mo-; -ma-* is)

Úgy tűnik, a hasonló esetekben egy külön, határozatlan minőségű, valószínűleg középső nyelvválású magánhangzót kell feltennünk, amit feltételeesen *a*-val jelölök, noha a meglevő forrásokban nincs külön jele, *a*, *o*, *e/ä*, ritkábban *ö/e* betűvel adják vissza (pl. 'szarv' [*amtu*]; R *anmä*, J *онму*, *әнму*, Kr. *онму*; 'leereszkedik' [*ände-*]; J *öndä-*, *ändä-*). A lejegyzési ingadozás részben

³ A forrásrövidítések: R — Rajszkij (1859), Sz. — Szuworov (1861), B — Billings (1787), K — Klieska (1781), E — az Ermitázszi kézirat, S — Stubendorf (1859–1861), M — Maydell (1870), J — Johelszon (a XIX. sz. vége), Kr. — Krejnovics (a 20. sz. közepe).

a forrás szerzőjének írásmódja, így például Szuvorov rendszeren *e-t*, Rajszkij és Billings *a-t* ír, részben a fonetikai helyzettel kapcsolatos, nevezetesen a *a*, mely számos toldalék sajátja, labializálódhatik az előző szótag(ok) *o*-jához;⁴ *moró-to-’esket*’ 171₅₂,⁵ ← *moro-do-’esküszik*’; *modó-to-’ültet*’ 76₄₈ ← *modo-’ül*’: *gonni-te-’hoz*’ 4₇ ← *gon-’jön*’; ugyanakkor *ule-te-’odaköt*’ 4₇ ← *ule-de-’oda* van kötve’; *|-tə-|* tranzitív-kauzatív igeképző: *móro-molo* ’öltöztetett’ 158₁₂, de *illáj-mele* ’kibontott’, 59₃₀ *albers-mele* ’kidobtak’ 26₆ és *kéiri-mele* ’hozott’; (*-malə*) passzív igenévképző 3. sz. alannyal: *món-dollo* ’mondván’ 69₂₅, *gól-lo jöve*’ 8₂₂, de *ortěj-delle* ’felkiáltott’ 142₄₄ és *kudéde-llə* ’megölvén’ 95₁₆; *|-(də)llə|* cselekvésnév instrumentalisa.

A *a* jelenlétére és hangszínére a lejegyzési ingadozásokból lehet következtetni, de a többedszótagok bizonyos morfofonológiai sajátosságai is utalnak rá. Közéjük tartoznak a következők.

Ha az igető *a*-ra végződik, akkor *e* magánhangzó a cselekvésnév rezultatív *-uol* suffixuma és a pl. 1. sz. *-uok* emfatikus ragja előtt kiesik, ha azonban az igető bármely más magánhangzóra végződik, *-l ~ -l-* kötőmássalhangzó jelenik meg a morfémahatáron, pl.; *ánń-uol* ’mondott’ 29₁₈ ← *|ánńə-|*, *uled-uol* ’odakötött’ 45₅₇ ← *|uledə-|*; *lénd-uol* ’megevett’ 131₃₅ ← *|lëndə-|*, *kudéd-uol* ’megölt’ 7₉ ← *|kudədə-|*, de *qanđ-l-uol* ’vándorlás helye’ 18₃ ← *|qanđ-|*, *júo-l-uol* ’látott’ 183₆₁ ← *|juo-|*, *ejű-l-uol* ’esés helye’ 104₂₂ ← *|ejű-|*, *gódó-l-uol* ’fekvés helye’ 44₄₈ ← *|godo-|*: valamint *đt-uok* ’megcsináljuk!’ 98₁₁ ← *|ətə-|*, *méd-uok* ’várunk!’ 147₁₅ ← *|medə-|*, de *tite-t-uok* ’olyanok vagyunk!’ 98₉ ← *|tite-|*. Így van ez a frekventatív *-ji-* képző előtt is, amikoris azonban a máskor is jelentkező *d + j → t* és *r + j → rd* szabály érvényesül, pl.; *ámťi-* ’haldoklik’ 164₁₉ ← *|amdə-|*, *kúdefi-* ’öldököl’ 110₈ ← *|kudədə-|*, *júondi-* ’nézeget’ (Krejnovics 1982. 134) ← *|juonə-|*, ellenben *ánťi-ji-* ’keresgél’ 130₃₃ → *|anťi-|*, *kóŋu-ji-* ’hasogat’ 55₁₀ ← *|koŋ-u-|*, *igó-ji-* ’elejtetik’ 173₆ ← *|igo-|*.

Visszatérve most a Krejnovics által kimutatott két tőtípushoz, megállapítható, hogy a 2. tőtípus voltaképp *a-tő*, az 1.-höz az összes többi magánhangzóra végződők és a *C*-tövek tartoznak. A *a-tő* pedig a kétalakú toldalékok közül a rövidebbik, *-C-* allomorfort kívánja meg, míg a többi a hosszabb, *-CV-*, azaz *-Cə-* változatot. Egyébként a Krejnovics által felsorolt toldalékokon kívül kétalakú még a futurum *|-tə-|* jele és a már említett *|-malə|* igenévképző ;

nem *a-tő*;

náteš-mele ’fent’ 226₃
nédi-mele ’rágott’ 203₄₄
ujđ-mele ’kezdet csinálni’ 28₆
tóm-mole ’átvágott’ 21₂₃
đ-te-mik ’megcsinálod’ 10₂₁
godó-to-m ’lefekszel!’ 195₇
egte-te-jek ’felállsz’ 10₂₁
núho-te-j ’összerogyik’ 145₂₂

a-tő;

ihide-mle ’kivágott’ 64₆₄
jélde-mle ’leszakított’ 153₁₇
kélite-mle ’hozandó’ 8₁₈
páđte-mle ’megfőzendő’ 40₁₆
iléte-t-mik ’káromkodol’ 170₄₃
ilugele-t-u-m ’búsulok’ 194₁₆
ámde-t-ek ’meghalsz’ 10₂₀
ikilbe-t-i ’megkeményszik’ 20₁₀

⁴ E jelenséget a jukagir leírásai magánhangzó-harmóniaként jellemzik (vö. Collinder 1940. 9–10; Angere 1956. 81–85; Krejnovics 1982. 19–20). Szabálytalan jellege alapalaki *a* felvételével érthetőbb.

⁵ A példák Johelson chrestomathiájából valók (Johelson 1900); a megadott szám a lapszám, az alsó index-szám a sort jelöli.

A toldalékokban látható ∂ vs. $\emptyset$ megoszlás fentebbi szabálya kiegészítendő azzal, hogy szóvégen várható $\emptyset$ helyett ∂ a vokalizáció ∂ után is, azaz mindkét tótípushoz 1. típusú toldalékváltozat járul. Ez történik például a passzív igenév $/-l\partial/$ 3. személyű alanyra utaló ragjával, vagy magával az igenév $/-m\partial/$ képzőjével, amikor 1. és 2. személyű alany mellett nem kap külön személymutatót (vagyis $/-m\partial-\emptyset-/$ felépítésű), és így a szó végére kerül; *met kudéde-me áte* '(a) megölttem rénszarvas', *tet kudéde-me áte* '(a) megölted rénszarvas', *de tude kudéde-m-le áte* '(a) megölte rénszarvas'.

Láthatjuk, a jukagír szó szerkezete szoros kapcsolatban van a tő végmagánhangzójával: ∂ -tőhöz a toldalék C -változatával kapcsolódik, s mivel a rá soron következő toldalék már mássalhangzó-tőhöz, az teljes vokalizációjú lesz, $-C\partial$ -alakú. Viszont fordítva, az 1. tótípus a toldalékot $-C\partial$ -formában követeli meg, a rákövetkező toldalék már $-C$ -alakú, és így tovább, e szabály szerint megy a további toldalékok allomorf-kiválasztása is. A vonatkozó szabály végülis kétféleképp formulázható meg, alapalaki $\emptyset$ -ból (∂ -)epentézissel, vagy fordítva ∂ -ból elízióval, az utóbbi megoldást választva tehát:

$$\begin{array}{l} \partial \Rightarrow \partial \quad \left. \begin{array}{l} C \\ / \\ V \end{array} \right\} + C \quad \text{---} \quad \left\{ \begin{array}{l} \# \\ + C\partial \end{array} \right. \\ \rightarrow \emptyset \quad \left. \begin{array}{l} / \partial \\ + C \end{array} \right\} \quad \text{---} \quad + C\partial \end{array}$$

(aholis $V \neq \partial$, a + morfémahatár, a # szóvég).

Megemlítendő még egy feltételeiben eléggé nem világos szabályrészlet, miszerint bizonyos $/-C-/$ toldalékok előző $/-C\partial-/$ toldalékkal $/-C-u-C/$, ritkán $/-C-i-C/$ a cselekvésnév $/-l/$, az egyidejű határozói igenév $/-t/$ és a tranzitív igék sg. 3. személyének $/-m/$ végzete, vö. pl.; *nume-te-m* 'házat adott' ← *|nume-t\partial-m|*, *de áte-t-u-m* 'rénszarvast adott' ← *|áte-t\partial-m|*. Mindezt az ige-paradigmák illusztrálják legszemléletesebben, például; I. Intranszitiv igék (*|nútne-\partial|* 'áll' ∂ -tő, *|modo-|* 'ül' V -tő, *|áte-n-|* 'rénszarvasa van' C -tő, *|müre-n\partial-|* 'cipője van' ∂ -tő):

Aoristos

sg. 1.	<i>nútne-je</i>	<i>módo-je</i>	<i>áte-n-de</i>	<i>müre-ne-je</i>
sg. 2.	<i>nútne-jek</i>	<i>módo-jek</i>	<i>áte-n-dek</i>	<i>müre-ne-jek</i>
sg. 3.	<i>nútne-j</i>	<i>módo-j</i>	<i>áte-n-(d)i</i>	<i>müre-ne-j</i>
pl. 1.	<i>nútne-jejli</i>	<i>módo-jejli</i>	<i>áte-n-dejli</i>	<i>müre-ne-jejli</i>
pl. 2.	<i>nútne-jemet</i>	<i>módo-jemet</i>	<i>áte-n-demet</i>	<i>müre-ne-jemet</i>
pl. 3.	<i>nútne-ŋi</i>	<i>módo-ŋi</i>	<i>áte-n-ŋi</i>	<i>müre-ne-ŋi</i>

Futurum

sg. 1.	<i>nútne-t-e⁶</i>	<i>módo-te-je</i>	<i>áte-n-te-je</i>	<i>müre-ne-t-e</i>
sg. 2.	<i>nútne-t-ek</i>	<i>módo-te-jek</i>	<i>áte-n-te-jek</i>	<i>müre-ne-t-ek</i>
sg. 3.	<i>nútne-t-i</i>	<i>módo-te-j</i>	<i>áte-n-te-j</i>	<i>müre-ne-t-i</i>
pl. 1.	<i>nútne-t-ejli</i>	<i>módo-te-jli</i>	<i>áte-n-te-jli</i>	<i>müre-ne-t-ejli</i>
pl. 2.	<i>nútne-t-emet</i>	<i>módo-te-jemet</i>	<i>áte-n-te-jemet</i>	<i>müre-ne-t-emet</i>
pl. 3.	<i>nútne-ŋi-te-j</i>	<i>módo-ŋi-te-j</i>	<i>áte-n-ŋi-te-j</i>	<i>müre-ne-ŋi-te-j</i>

⁶ A következő szabályok érvényesülésével: $j \rightarrow i /C \_ \#, \rightarrow d/$, r_V , és $tj \rightarrow t /\_V$

II. Tranzitív igék (*ā-* 'csinál' V-tő, *|kudéda-* 'megöl' ə-tő);

Aoristos

sg. 1.	<i>ā-me</i>
sg. 2.	<i>ā-mek</i>
sg. 3.	<i>ā-m</i>
pl. 1.	<i>ā-j</i>
pl. 2.	<i>ā-met</i>
pl. 3.	<i>ā-ŋa-m</i>

<i>kudéde-me</i>
<i>kudéde-mik</i>
<i>kudéde-m</i>
<i>kudéde-j</i>
<i>kudéde-met</i>
<i>kudéde-ŋa-m</i>

Futurum

<i>ā-te-m</i>	<i>kudéde-t-me</i>
<i>ā-te-mik</i>	<i>kudéde-t-mik</i>
<i>ā-te-m</i>	<i>kudéde-t-u-m</i>
<i>ā-te-j</i>	<i>kudéde-t-i</i>
<i>ā-te-met</i>	<i>kudéde-t-met</i>
<i>ā-ŋa-te-m</i>	<i>kudéde-ŋa-te-m</i>

IRINA A. NYIKOLAJEVA

Irodalom

- ANGERE, J. (1956), Die uralo-jukagirische Frage. Ein Beitrag zum Problem der sprachlichen Urverwandtschaft. Stockholm.
- COLLINDER, B. (1940), Jukagirisch und Uralisch. Uppsala Universitets Årsskrift 1940/8.
- KREJNOVICS (1978), [Крейнович, Е. А.] О некоторых юкагирско-уральских языковых параллелях. СФУ 14.4: 241—248.
- KREJNOVICS (1982), [Крейнович, Е. А.] Исследования и материалы по юкагирскому языку. ТМ.
- SCHIEFNER, A. (1871), Beiträge zur Kenntniss der jukagirische Sprache. Bulletin de l'Académie Impériale des Sciences de St.-Petersbourg, sér. 3. vol. 16. N° 4: 373—399
- SCHIEFNER, A. (1872), Über Baron Gerhard von Maydell's jukagirische Sprachprobe. uo. vol. 17. N° 4: 86—103.
- TAILLEUR, O. G. (1962), Le dialecte Tehouvane du Joukaghir. UAJb. 34: 55—99.
- JOHELSON (1900), [Йохельсон, В. И.] Материалы по изучению юкагирского языка и фольклора, ч. 1. СПб.

Морфонологическое объяснение двух типов основ в юкагирском языке

И. А. Николаева

В статье рассматриваются два типа юкагирских именных и глагольных основ, один из которых присоединяет словообразовательные и словоизменительные аффиксы в виде *-CV-*, а другой — в виде *-C-*. Автор считает, что ко второму типу относятся основы, оканчивающиеся на особый гласный ə, который, как правило, не имеет специального обозначения в источниках по юкагирскому языку и передается с помощью *a*, *o*, *e* в зависимости от вокалического окружения. Установить качество гласного ə часто возможно только с учетом его специфических морфологических свойств в исходе основы и в аффиксальных морфемах типа *-Cə-*. Присоединение таких аффиксальных морфем к основе происходит по следующим правилам:

$$\begin{aligned} \text{ə} \rightarrow \emptyset & / \text{ə} + C\_ + C\text{ə} \\ \Rightarrow \text{ə} & / \left. \begin{array}{l} C \\ V \end{array} \right\} + C\_ \left\{ \begin{array}{l} + C\text{ə} \\ \# \end{array} \right. \end{aligned}$$